

ՄԻ ԱՆՅԱՅՏ ՏԱՂԱԲԱՆ

Զարմանալի պատկերներ — Տաղարամի ստեղծագործությունները — Բարոյա-խրատական տաղեր — Խմբային և ուղղափառական երգեր — Երգիծական ոտանավորներ — Սիրու-տադեր — Հարսանական ոտանավորներ — Կրթական տաղեր — Աշխատավարձերի երգեր — Աշխատանքային առակներ — Պատմական և արժեքայիններ — Հայրենասիրական տաղեր — Ընկերային, ուսումնական — Օրոցային երգեր — Տեղագրական-ճանապարհորդական — Ի-մաստասիրական խոհեր — Հատարակական ոտանավորներ — Ջանապետ տաղեր — Տաղարամի իրեն աշուղ — Որպես մանրանկարիչ — Որպես ֆարսաշ-ֆարսերիչ — Գեղեցիկ պատմու-թեան հիմնական էջեր — Վերջաբան:

Ա.

ԶԱՐՄԱՀԱԼԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Իրանի Իսֆահան նահանգի կեդրոնական դաւառներից մէկն է Զարմահալը, որին ա-ռանձին գեղեցկութիւն են տալիս սառնորակ եւ կաթնահամ աղբիւրներով հարուստ վէշ լեռները եւ լայնատարած հովիտներն ու ա-րտները, որոնք դարձան զարդարում են թաւիչ կանաչներով, ալւն ծաղիկներով ու դունգեղ բոյսերով եւ աւելի խորացնում դաւառի բանաստեղծական, տպավորու-թիւնը:

Զարմահալի չքնաղ բնութեան պատկերն երգ ու տաղի նիւթ են դարձրել ժամանակի յայտնի պոպարաններն ու երգիչները, որոնցից առանձին ուշադրութեան արժանի է դաւառի Հայ դրականութեան պատմութեան մէջ դեռ անյայտ մի արժէքաւոր առաջադիւ-րան Սիմոն Մանուկիին է, որ ապրել է եւ ըս-տեղծադրած է 18-րդ դարի վերջում:

Այս անձանքի ազգաբանացի տեղեւորա-ծու թիւներից մեկը աւանդ է մնացել «Տաղ Զարմահալի» խորագրով պարզ բայց սիրուն ոտանավորը, որ իր բովանդակութեամբ եւ կառուցումով ազգագրական-տեղագրա-կան արժէք ունի, որ պատկերանում է նախկին Հայաբնակ դաւառն իր բնութեան գեղեցիկ տեսարանով եւ գեղջիկական կեանքի՝ իր հիմնական գծերով: Տաղը զարդա-րում է 1780 թուին հայաբնակ Սիրաք գիւղի դուռ դրուած ձեռագիր տաղարանի 58-րդ էջը եւ իր կառուցողական արուեստով ներ-կայացնում է հետեւեալ պատկերը:

Ամսամի Ես, Զարմահալ, չմտաւ ու սիրում,
Ունեւ բանքս արեւ, կանամի աւ ծաղկում,
Կանգնել եմ հայաւր Գեղարք և Սաղաւն,
Շուրջպար եմ բռնի իւնգեմ, Զուրբան, Գուգուլում:

Կանգնել եմ պտեակ մազար-Դոյստար, Զեմեգիմ
Սիրում եմ Զարդիմ, Մեմարիմ, Անգեղարիմ
Ունեմ սառն աւ կարաւաւ անպրիմ, Զեմեգիմ,
Վազգուլ եմ, կշիւում առաւ ու գեղեր:

Միտաղում եմ սիրում կանգնել յանիւրի
Արմում եմ հարմարով էմ Ես ու սիրարիւր.
Սիրում եմք ու կովիւր, հորքեր ու խիւր,
Վազգուլ եմ ուրախ-ուրախ ուլ ու գտներ:

Գեղեցիկներ 18 ունեւ տշխատար ու զոմախտար,
Գարգսիւր 18 եմ, միտաղ ու շատ գրատ.
Աղջկներ 18 ունեւ սիրում, զէլարի մամ 20,
Հարմարեմ անմուշ, սիրում լուսնեղբ լում,
Ունեմ համեմա վարք, քաղք բաղքաւ ու բարքեր:

Զարմահալ, քաղք եմ երգեմք ու տաղեր,
Ունեւ Բաղքաւ օղի 21, Միտաղ Մէլար օղի 22.
Աղջկներ եմ յայտնի, սիրում ու յարգի.
Անգեղ տաղ Մէլար Միտաղ Մանուկ 23:

1) Անգեղ. 2) բարք. 3-12) Զարմահալի յայտնի տարերն են: 13) աղբիւրներ 14) մարգ. 15) ալ. 16) գիւղացիներ. 17) հիւրաւոր. 18) պարա-սիրտ. 19) աշուղներ. 20) հմամ. 21-23) Զարմա-հալի այլ հնագոյն աշուղների և ազգային մասին կենսագրական տեղեկութիւններ պակասում են:

Բ.

ՏԱՂԱՍԱԾ-ԱՇՈՒՂ ԴԱՆԻԷԼ ԼԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Չարմահայ դաւառի Հայքահայ Մամուլան գիւղի ժողովրդի դաւան է մի վաստա-կաւոր տաղասաց-աշուղ: Դա Դանիէլ Հայն-նաղաքեանն է:

Իրբեւ տաղաբան նա Չարմահայի զեղ-ջուկ ժողովրդին աւանդ է թողել գունազեղ տաղեր ու ոտանաւորներ, որոնք յատ-կանշական են իրենց բազմաղանութեամբ: Յօրինել է նա քնարական-սիրային, խրա-տական, երգիծական, Հայրենասիրական, պատմական, Հասարակական եւ այլ բովան-դակութեամբ տաղեր: Սակայն դրանցով նա չի սահմանափակել իր գրական վաս-տակը: Դրել է նաեւ զուտ Հայկական ինք-նուրոյն սիրովէպեր, Հայ բազմաղարեան կեանքի փառաւոր անցքերի վրայ Հիւսուած դիւցազնեղութիւններ, աւանդական Հայկ Նահապետին, Արամին, Արա Գեղեցիկին եւ Վան իրամին ու Վահագնին նուիրուած, ս-րունց տաղաբանի փառ երեսակայութեամբ ծաղկեցրել է եւ զարդարել բանաստեղծ-ս-կան-աշուղական արուեստի ճոխ եւ Հա-րուտ երանգաւորումներով:

Երգչի տաղացանկերում յատուկ տեղ են գրաւում նաեւ իրանահայ Հնադոյն աշուղ-ների թրքերէն լեզուով գրած արձակ եւ չա-փածոյ սիրային պատմութիւնները, որոնց նա Հայերէն է թարգմանել: Դրանցից յայտնի են Քիւրաթ Միրզա եւ Գիւլզար Նաւնուա, Վարչեղաղա եւ Գիւլաստան Նա-ւնուա, Վալիդաղա եւ Նարզիզը: Այդ ըս-տեղծագործութիւններով տաղաբանը Հա-րուտացիքն է Չարմահայի Հայ աշուղական գրականութեան եւ ժողովրդական բանա-հիւսութեան գանձարանը:

Մի հնոգամանք սակայն ուշագրաւ է: Տաղաբանն իր տաղերի ու ոտանաւորների մեծ մասը գրել է զլիւսաւորապէս Բագուին նուիրուած ժամանակ: Ահա իր վկայու-թիւնը. «...Հաւանական է, թէ ո՛չ, չառ-րոսիքը գրեթէ իմ Հարած օրերին է գըր-ւած. երբ մի բաժակ խմել եմ, սկսել եմ բանաստեղծութիւն անել: Դր աւանդ թո՛ւ դա՛ծ առաջին ձեռագիր մատենան յառաջա-

րանում ընդգծել է նաեւ այսպէս. «...Բայց գրում եմ սրանք այն օրերը, որ բոլոր կեանքս արեցողութեամբ եմ անցկացրել, Իսկ «Արեցողի Կտակարանը» խորագրով ոտանաւորի ձեւատին կարգում ենք. Հիմ կանքս զլիւսաւորապէս անց եմ կացրել Հար-անցողութեամբ: Մի այլ տաղում նկա-լաղերով արեցողի, գինեմոլի տխուր եւ խղճալի մի՛նակը, իրեն խրատում է.

ԿՈ՛՛՛՛ Դանիէլ, դու հարբեցող ես, որ գրում ես,
Նայմ խմիչից է որ մեղաւթիմներ կրում ես:

Տաղաբանն իր տաղերն իր ձեռքով ար-տագրել ու ամփոփել է երկու մեծադիր մատենաներում, որոնք մեծ չափով նպաս-տում են երգչի կենսագրութեան հետ կապ-ւած մի շարք Հարցերի լուսաբանութեանը: Այդ ոտանաւորները սակայն, մինչեւ օրս էլ աւանձին ուսումնասիրութեան նիւթ չեն դարձել եւ դեռ մնում են անտիպ: Այս մասին կարգաւք աշուղի վկայութիւնը. «Հիմա այս իմ տեսարակները ձեռագիր են՝ իմ ձեռքով գրուած. ոչ մի հոգուց արտաբերուած չէ, բացի թրքերէնը. սա կոչ է բոլորովին, աը-պագրութեան: Մինչեւ օրս չեմ յանձնել»:

Ձեռագիր տաղաբաններից առաջինը տա-ղասացը գրել է Չարմահայի Մամուլան Գիւ-ղում, իսկ երկրորդն ընդօրինակել է Արա-դանում, 52 տարեկան Հասակում, ինչպէս ինքն է գրել իր առաջին ձեռագիր մատենան յառաջարանում. «Հասակս 52 էր, որ այս փոքր գրութեամբ Հաւաքեցի, որ գոնեայ իմ գրականներ, որպէս թէ արժան Համարեն, վերցնեն կարդան եւ ծիծաղեն ու առնեն. «Մի եւ Զօր բանաստեղծութիւնն է»:

Տաղաբանը օրտանց ցանկացել է իր մա-հից յետոյ գրական մի արժան կանգնեցնել, որպէսզի իր յիշատակը մարդկանց սրտե-րում վառ մնայ: Այդ մասին են վկայում նրա ձեռագիր երկրորդ տաղաբանում ար-ձանագրած հետեւեալ տողերը.

«Ողբ գրաւածս տառերով, լրիւ բաքս եւ գիծս կէտ,
Կր մնայ դարերով, կննդաւորեմս օրից յետ».

կը ցայ մին օր իմ խօսքսած, արտասանած խոսքերը
 'ը խօսում իմ փոխարէն, այք ու բնիկ տաղերը:

Ի՛նչ խօսացիք ժմ կենդան օրերս, ի ցրտացն մտքիս

Ի՛նչ հետ:

Լոյս կը տեսնի այս գրեւում արպէս խօսում նո-

րանց հետ

Բայց ես մեռած, խօսում եմ կենդան մարդկանց հետ
 Բերանով ես պատմում եմ իրենց կէտ առ կէտ:

Դեմքով ես անդրեւոյք, բայց խօսմբու նորանց մօտ

Ու անցնակցի 'նա պատմում եմ, կարդացողին համա-

նօտ:

Մարցո մեռնելու է, մի հետք պէտք ու բողբոջելու:

Գրի առնի լու շաշերից, ապապայում կարգալու:

Շատ շատերը կը գամ աշխարհ, հետք պէտք է ու

մնայ,

Թողու խօսքերը աշխարհս, բանգի այստեղից մա կը

գնայ:

Աշխարհիս գարծնըն է այսպէս, կամոնն է քնակամ:

Հնարն հի գնալու, պատճառ. նորքի ցիտի գամ:

Թագ չը հախքի ձեր խօսքին եւ գրաւածքին

Էմ գաման մանն, որ գրելի է աշխարհին:

Սակայն մի երեւոյթ ընդգծենք, որ տա-
 ղարան Դանիէլի մի շարք ոտանաւորներն ի-
 րենց կառուցողական արուեստով թէեւ չափ
 ու յանդ ունեն, բայց իսկական բանաստեղ-
 ծութիւններ չեն: Այդ երեւոյթը պիտի բա-
 ցուորէ նրանով, որ նա կանց չի առն ո'չ
 լեռնական տնկանտնութիւնների, ո'չ քեր-
 թիղական արուեստի ու տաղաչափութեան
 օրէնքների առաջ եւ ո'չ էլ գեղարուեստա-
 կան մշակման միայն: Նա դրել է ինչ որ
 մտածել է, ինչպէս որ նիւթը ներշնչել եւ ո-

գեւորել է նրան: Այդ է պատճառը որ տա-
 ղարանն իր ձեռագիրը մատենանում ան-
 կեղծօրէն սքանչալի է թէ Հայ ժողո-
 վրդին իր լուսնից թողած տաղերից շատերն
 ոտանաւորի ձեւով գրուած բանաստեղծու-
 թիւններ են: Նա շատ լաւ է հասկացել, որ
 ոտանաւոր գրութիւն եւ բանաստեղծութիւն
 տարբեր բաներ են: Այս մասին տաղարանն
 իր առաջին ձեռագիրը մատենանի յառաջաբա-
 նում գրել է՝ այսպիսի բնորոշ ասուելը. «Յար-
 վելի՛ ընթերցողներ, այս տետրակը գրում
 եմ ո'չ թէ օրինաւոր բանաստեղծութիւն...
 Ուղում եմ ասել գրուածքս տեղին չէ, բայց
 ի՛նչ միտք գնէք, բաւական խորհուրդ ունի-
 թէեւ ես սխալներ շատ եմ գրած մէջը, որ-
 պէս ես քերականութիւն կարդացած մէկն
 չեմ... Այս տետրակը գրում է որպէս գիւ-
 ղարեւոյթ, որովհետեւ գիւղացիները աւելի
 լաւ կը սիրեն, քան թէ քաղաքացի՛ները:

Արձանագրենք մի երեւոյթ եւս: Տաղա-
 րան Դանիէլի որոշ տաղերն ունեն իրենց ե-
 ղանակները, որոս յօրինել է երգիչը եւ ինքն
 էլ չօնգուրի հմուտ նուագածութեամբ, իր
 ղուրեկան ձայնով երգել է հարաւանեկան
 հօնդէսներում, խնջոյքներում, հաւաքոյթ-
 ներում եւ հաւաքավայրերում: Այդ երգերն
 ու եղանակներն էլ չուտով տարածուել են եւ
 դարձել ժողովրդի սեփականութիւնը:

Այժմ տեսնենք, թէ տաղաւոր-աչուղ
 Դանիէլի ասեղծագործութիւններն, իրենց
 հիմնական բովանդակութեամբ, հասարա-
 կական տեսակէտից, ի՞նչ արժէք են ներ-
 կայացնում:

1.

Բարոյա-խրատական տաղեր

Տաղարան Դանիէլն իր տաղերում պատ-
 կերել է կանգի դիւաւորապէս կարեւոր ե-
 խական երեւոյթները: Այդ տեսակէտից նրա
 ձեռագիրը մատենաներում առանձնայատուկ
 տեղ են գրաւում բարոյա-խրատական ոտա-
 նաւորները, որոնց հիմնական գիծը ճշմար-
 տութիւնն է: Երգիչը ո'չ միայն սիրում է
 ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը, այլեւ
 դատապարտում է սուտը, կեղծիքը եւ հա-

բերայութիւնը. նա մերկուծելով կեանքի
 էութիւնը, եկել է այն եզրակացութեան՝ որ
 աշխարհում մարդս անցողական է եւ՝

«Աշխարհում մարդը խոտի նման ա.

Այսօր որ կամանցեց, վաղը կը չորանայ»:

Ուստի, տաղարանը մարդկանց խրա-
 տում է այն երազ աշխարհում բարի, հա-
 մեատ ու առաքելի լինել, ուրիշներին յար-

զել ու պատուել, իսկ ընկերներին սրտանց սիրել եւ միշտ ճշմարտութեամբ բարձրացրել: Բայց երգիչը բարձր է գնահատում ո՛չ միայն բարութիւնը, ազնուութիւնը, առաքինութիւնն ու ընկերասիրութիւնը, այլ ինձ մարդը եւ ազնիւ զգացումները: Խորհուրդ է տալիս նաեւ «բարդարութեան» ճանապարհով ուղիղ գնալ, իսկ խարդախ, խաբերաչ եւ ամբարիշտ մարդկանցից, «շտու ու շուտից» հեռու կենալ, կոիւններէջ զգուշանալ, վատ գործից էլ միշտ խուսափել ու լաւին ձգտել եւ բարիք անել: Ահա տաղաբանի սրտագին պատգամը:

«Ընկերներից հետ վարվիր արտի, մտաւր, քորի արտով,
Ձեռ տեսնի բոլորովին քն կենճուճ ցաւ ու վրդով
... Եղէք բարի, առաքինի, չէք տեսնել երբեք
փորձամբ,
Ո՛ր որ պատուես, չի կորչելու, առնելու եւ ձորեմ
յարգամբ

Խարդախ ու ամբարիշտների գլխին է միշտ քափառեմ վտանգ
Ել ինչու՞ արդարութեամբ ճանապարհն ուղիղ չը գտնէ
... Ետա ու շուտից հեռու կացիր, կոիւններից զգուշացիր,
վատ գործներից միշտ խուսափիր ու լաւերին մտնեցիր»:

Աւելի խորացնելով իր խրատական տաղերի բովանդակութիւնը, տաղասաց Դանիէլը խորհուրդ է տալիս նիւթադաշտ, արծաթաւէր, ադամ ու ժլատ չլինել, այլ զբոսման կոհողութեամբ ուրիշներին երջանկացնել, քանի որ այս աշխարհից ոչ ոք իր հետ որեւէ բան չի տանելու: Նա գիտէ նաեւ, որ հարուստ թէ աղքատ, իշխան թէ թաղաւոր, բոլորն էլ այս աշխարհում հիւշերն են, աստի խրատում է յերոզ եւ խաղաղութեամբ ապրել:

Բարոյական յատկանիշներով օժտուած տաղաբանը քննադատում է մարդկանց թերութիւնները, արատներն ու պակասութիւնները: Ամբողջ հոգով աւտում է նաեւ բամբասանքը, չարախօսութիւնը, գրպարտութիւնը, դատապարտում է՝ «ճեմամբ տան-

րին, ծոյլերին, շահամոլներին, կողերին, իսկ բարձր է գնահատում աշխատասէրներին, մարշալներին, ջանասէրներին, խոնարհներին ու համեստներին:

«Ետա վերեւ մի՛ բարձրանա՛ք, շուտով կը դառնա՛ք քաւ
Ետաւնակ աշխատէ՛ք, աչ քէ՛» ԾԱՅՂ, որ լինէ՛ք կալ ու մալ
... Գագ մի՛ լինէ՛ք, շատ շատերը ամիսից գողաւ-
քիւնով
Գտնելի եմ ամբարաւ, չեմ վստահուել աչ մի բռնով
Ետա շատերին սպանել եմ ու վերացրել իսթաղանով
Ձեմ մտածել այդպիսիք, որ մահ կ'երթան իրեց
կամով
Աշխատէ՛ք վստահով ու վայելիր քաղցր կտավ,
Խիղճ համզիտ ու միտմիտ, երեխայեղի պաշտեղով:

Տաղաբանն երկրատարչներին եւս առանձին բարի խորհուրդներ եւ պատգամներ է տալիս. խրատում է յարգել ու պատուել բոլոր մեծերին, ծնողներին, չմոռնալ ներանց բարութիւնն ու խրատները եւ միշտ նրանց գգած լուսաւոր ճանապարհով ընթանալ:

«Կ'ուզե՛ս իմնա իմաստուն,
Նախ ճանաչիր մեծերդ դուն.
... Պետք ա պատուես ծնողիդ,
Նա է կամքդ դնողիդ:

Ձի մռառաս լաւութիւն,
Դա է մարդի յաւելութիւն.
Թէ չես ամուս հասուցում,
Գոմէ խօսե՛ով յարգի դուն»:

Տաղաբանը մի ձգտում եւ բարի ցանկութիւն ունի. քառեակներով մարդիկը կրթիւ, դաստիարակել եւ աշուկացնել նրանց հոգիները: Այդ նպատակով էլ նա բոլորին խորհուրդ է տալիս հեռու մնալ ճատարակութեան խաղաղ կեանքը թունաւորող չարերից, յիմարներից, անվտիշներից, իսկ վատ ընկերներից միանգամայն խուսափել:

«Ամբոյիցից հեռացի,
Հետք մի՛ մտնիր կեցի.
Սը վտարակի ողջ քեզի,
Խոտքես փշգ իմացի:

վատ ընկերից խառնափր
 և քա ջրառում պայման դիր,
 Որ չվարակուհե ճրագով,
 Գուռը երեսին միշտ փակիր»:

Տաղարանի նպատակն է մարդկուհի սրբ
 ահեր ո՛չ միայն գեղեցիկ յատկութիւններով՝
 Համակել, ալլել նրանց ուսմանը դէպի
 բարին ու գեղեցիկը: Այդ ցանկութեամբ էլ
 նա քարոզում է սոստ յասել և միշտ ճիշդ
 և ողորդ խօսել, որովհետեւ՝

«Ուղիղ խօսքը վառում է,
 Թշնամաց միշտ կը պաշտպանէ.
 Սուռն է մի տուն, առանց եւէմ(հիմքի),
 Սէլա կը գայ, իր տանէ»:

Կով՝

«Դատաւորին ճիշդը կ'առնե,
 Թէ քր խաղաղներ կը վնասուեն.
 Ձի կորչել ճշմարտութե,
 Սուս չառնե, ափսոս ես»:

Սուս առաջի տունը տարվեց.
 Ուր հաւատաց չը ճարվեց,
 Ինչքան կանչեց՝ թէ օգնեցե՛ք,
 Սահմ՝ շուտ է ու փրատակից»:

Տաղարանն իր կեանքի փորձառութիւն՝ ր
 Հիմք ունենալով՝ նորանոր խորհուրդներ է
 տալիս. խրատում է յուզուած և վրդովուած
 ժամանակ Համբերել, եւ երբեք «լուստ խօ-
 քեր» չասել և ուրիշներին չվիրաւորել,
 որովհետեւ՝

«...վատ խօսքը է գնակից աւել,
 Ողջ բնութիւն կ'ամի աւեր.
 ...վատ խօսքը սրտին է մնում
 Ու երբեք մոռցի չի գնում.
 Հետգինտ ցամ է մեծամուս,
 Որպէս քայն սիրամ է այրում:
 Սրի, բրի եարեմ գնում է,
 վատ խօսքը միշտ մնում է
 Ու խօսեքեմ խօսք է մնում,
 Թշնամութիւն հա՛յ միշտ մնում»:

Երգէ՛ք Դանիէլի ձեռագիր մատենաների
 բարոյա-խրատական գրականութեան հա-

րուստ գտնաւորանքն են, որտեղ կարգու-
 էք մէկը միւսից օգտակար խրատներ և,
 բարի խորհուրդներ, որոնք ձգտում են
 մարդկանց լուսաւորել և հասարակակա-
 ն կեանքի Համար պատրաստել ազնուասիրտ
 բարեկիրթ, առաքինի, աշխւ և պաշտա-
 տնահատներ, Այդ նպատակով էլ աղարանի
 յօրինել է նորանոր տաղեր. մի ոտանուորում
 նա քարոզում է ո՛չ միայն քաղցր ու անու-
 խօսել, ալլել միշտ Համբերատար լինել, ո-
 թովհետեւ Համբերութիւնը կեանք է և «պա-
 տուր է բերում»:

«Բուժող լեզուն անուշ է,
 վատ լեզուն քոյմով փուշ է.
 Մի՛նչեւ վատերը հասկանամ.
 Կեանքը անցել է, ուշ է:
 Բերանդ տանձիք, համբերի,
 Համբերանքը պտուղ կը բերի.
 Թէ եղար դու անխմբեր,
 Կրակ կ'ընգնի. տունդ կ'այրի»:

Նոյնպէս խրատում է կեանքում «ճշմա-
 րիտ» լինել և պատիւը բարձր պահել, ո-
 թովհետեւ աշխւ մարդն ապրում է իր
 պատուի համար:

«Ճշմարիտ եղի՛ր, քոյ աղքատ լինես.
 Պատիւ պահիր, քոյ մերկ լինես.
 Խղճովդ եմգոստ կը լինես,
 ...Դանիէլ՝, աշխարի այսպէս է,
 Քո խօսքերին ո՛վ կը լսէ,
 Բայց պատիւն չատ ափսոս է.
 Հիշտ չի մարվում, անէմ ձեզի:
 Մարդս ապրում է պատվի համար,
 Ունկտիւն է անօք, յիմար.
 Նամուս ունես, զոչ քիչ համար,
 Ո՛չ թէ օտարին, անէմ ձեզի»:

Տաղարանն իր խրատական տաղերով չօ-
 յափել է հասարակական մի այլ ցաւալի է-
 լույթ: Երկար տարիների փորձառութիւ-
 Նից նա եկել է այն եզրակացութեան, որ
 կեանքում անյաջողութեան, աղքատութեան
 և դժբախտութեան գլխաւոր պատճառն է
 իրց մէկը չապրովութիւնն է, ուստի խորհուրդ
 է տալիս՝ ապահով ու երջանիկ ապրելու:
 Համար չապր չլինել, «չափը չկորցնել», այլ
 չափաւոր լինել:

«Զափոյ մի՛ կորցնել, վերջը շատ կը վնասեք,
Յետոյ երանի՛ կը տաս մրամց, որ եմ չափաւոր-
թի չափաւոր յիմեմ, ոչիմ չվնասեմ,
կը տեսնուս, որ տպրութեան է փառաւոր:

Շուայն չի վայելի շարունակ ուրախ,
Մէկ աշորդութիւն է, կազար անգամ ծախ.
Շուայի ծախսերը՝ ինչպէս գարնան սէլը,
Դոր ոչխարիմ եանդիպի պատառող գէլը:

Տաղարան Դանիէլը դիտէ որ մարդկանց
թերութիւններն ու պակասութիւնները բազ-
մազան են, որոնց անհրաժեշտ է սրբադրել
և ուղղել: Նա դիտէ նաեւ որ հասարակու-
թեան մէջ կան այնպիսի մարդիկ, որո՞ւ
խօսել չեն իմանում, բայց խօսելացաւ ու-
նեն. նման անդիտակից մարդկանց տաղա-
րանը յիշեցնում է թէ որոշ տեղերում լը-
ռութիւնն ոսկի է, ապա կոչ է անում քիչ
խօսել, լուռ մնալ եւ անտան հմայքն ու կո-
չումը բարձր պահել: Իպէտք է մոռանալ,
որ անկշիռ եւ անպատասխանատու խօսքերի
պատճառով անհաճելի թիւրիմացութիւններ
են առաջանում:

«Եստե՛լ չիմացողը լաւ է,
Լաւ մնայ, չը խօսի, որ ցաւ է.
Քանի որ անկշիռ խօսքերից
Միշտ հայեոյամբ ու դաւ է»:

Երդիչը շօշափել եւ քննութեան է առել
այլ կարեւոր խղիւրներ, որոնք ընտանեկան
ու հասարակական կեանքում որոշ դեր է
կատարում: Նա գիտէ որ պարկեշտ, հա-
մեստ, առաքինի եւ ազնիւ կանայք շատ
յարգի են ու թանկագին, որովհետեւ նրանք
իրենց ամուսնու եւ ընտանիքի պարծանք
են: Ահա թէ ինչո՞ւ տաղարանը դատապար-
տում է այն մարդկանց, որոնք իրենց օրի-
նաւոր ամուսնութեանը հաւատարիմ չեն
մնում, դաւաճանում են իրենց կեանքի բն-
կերուէուն եւ ցոփ ու զեղիւ կենցաղով քայ-
լալում ընտանեկան խաղաղ ու ներդաշնակ

Փեկիւնի
(Շար. 1)

կեանքի երջանկութիւնը. նման անաղնիւ ու
անխիտ մարդկանց տաղաւայրը խրա-
տում է:

«Մէ կիմը լաւ է, օրինաւոր,
Կեանք է միշտ փառաւոր.
Թէ ունեցար դու շատ կիմ,
Ողջ ճանապարհդ է մայրք»:

Դանիէլը շատ լաւ է ուսումնասիրել նաեւ
կո՛ւ ժամանակի հարուստների հոգեբանու-
թիւնը եւ փողի աւերիչ դերը: Նա դիտէ որ
նրանք ո՛չ միայն արծաթասէր են, դրամա-
տաւոր, չահաճող, փառասէր ու մեծամիտ,
այլեւ հարստութիւնից շլացած՝ կորցրել են
իրենց հոգեկան զեղեցիկ յատկանիշները եւ
ժողովրդի երջանկութեան համար նիւթա-
կան զոհողութիւններ չեն անում: Այդպիսի-
ներին տաղարանը բարի խորհուրդ է տալիս.

«Լրծաքատեր մի՛ լինի,
Որ միտքդ զօգ չլինի.
Սահման դիր քո կամփիդ,
Վերջը արիւմ չլինի»:

Միմիայն իրենց սուճակաւ հաճոյքներով
ապրող եւ ժողովրդին բարութիւն չանող ա-
զաւ, ժլատ եւ կծծի ունեւորների պատկերը
դժելիւս, տաղարանը նրանց խաւար եւ
մթաղանած մտքերը լուսաւորելու նպատա-
կով արծառապրել է այսպիսի տողեր.

«Լաւ է պատառ հացը քաթիքով,
Ուրախ ապրես զաւակով.
Չարժէ միթո՞ւ հարստութիւն,
Կեանքը վրդով ու խռով»:

Կամ՝

«Լաւ է մարդիս ամուճ քաթի,
Թանգ է գինը շատ ցտաթի.
Ի՞նչ օգուտ է փողաւոր,
Նման ես ամբամ յիմարի»:

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ